

Bilge Kağan'ın Vasiyeti

Prof. Dr. Ahmet Taşagil

Bilge Kültür-Sanat Yayın, İstanbul, 2018, 98 Sayfa, ISBN: 978-605-9525-67-31

Murat Tunay ŞEN*

Tanıtımını yapacağımız bu eser, I. Ve II. Gök Türk Devleti ile Türk tarihinin Türkçe yazılı ilk kaynakları olan Orhun Anıtları ve diğer yazıtları anlatan, Bilge Kağan'ın vasiyeti ile sözlerinin yorumlandığı bir kitaptır.

Bilge Kağan Türk tarihinin en önemli kişilerinden biridir. Tahtta kaldığı yıllarda iç ve dış düşmanlarla kuşatılmış devletini vezir Bilge Tonyukuk ve kardeşi Kül Tegin ile birlikte çetin mücadelelere girerek kurtarmıştır. Aslında onun devleti için çalışması babası ölüp amcası Kapgan kağanlık makamına oturduğunda şadlık gibi önemli göreve getirildiğinde başlamıştır. Amcası Kapgan'ın ölümü üzerine haksız yere tahta geçen İnel'i Kül Tegin bir ihtilal ile ortadan kaldırmış, ağabeyi Bilge'yi kağan yapmıştır.

*Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, murattunay@gmail.com

731 yılında Kül Tegin'i kaybeden Bilge, büyük üzüntü duymuştur. Bir yıl sonra çektiği tarifsiz acıları ifade etmek, milletine, özellikle gelecek nesillere ders vermek amacıyla bir bark yaptırmıştır. Barkın duvarlarına kardeşi Kül Tegin'in mücadele sahneleri resmedildiğinde gözleri dolarak seyretmiştir. Sonra Türk kültürünün en önemli hazinelerinden sayılan Kül Tegin yazıtını diktirmiştir.

Bilge Kağan, Bengü taşlara Gök Türk Devletinin kuruluşunu, zayıflamasını, yıkılışını ve yeniden bağımsızlığını kazanışını kazıtarak yazdırmıştır. Sonra gelecekte aynı zorluklara düşmemek için neler yapılması gerektiğini anlatmıştır.

Bütün bunları milletine, ama özellikle gelecek nesiller ders alsın diye vasiyet niteliğinde taşlara kazıttırmak suretiyle yazdırmıştır. İşte bu çerçevede eserde; Bilge Kağan'ın vasiyet niteliğindeki sözleri değerlendirilmektedir.

İdeal bir Türk Devleti modelinin çizildiği Kül Tegin ve Bilge Kağan yazıtları tarihimizin başta sosyal ve siyasi temeli olmak üzere birçok alanda temelini temsil etmektedir. Bu taşlar üzerine oyularak yazılanlar günümüzde de önemini kaybetmemiştir. Tam tersi günden güne daha fazla değer kazanmaktadır. Bu eser işte bu nedenlerden ötürü Türk dünyasının temel en eski yazılı metinleri arasında görülen bu yazıtların sahiplerinden Bilge Kağan ve dönemindeki Türk Devletini Gök Türkleri de anlatması açısından büyük önem taşımaktadır. Çünkü Bilge Kağan, dünyayı, kendi milletini ve devletini tanıttıktan sonra çok iyi analizler yapmaktadır. Bu yaptığı analiz ve tespitlerle ebediyen Türk milletine nasihat verirken, vasiyette etmektedir. Bunları yaparken de her türlü ihanet, düşmanlık, iyi-kötü günü görmüş bir lider olarak konuşmaktadır.

Çalışmamıza konu olan Bilge Kağan'ın Vasiyeti adlı kitap dört ana başlıktan meydana gelmektedir. Bunlar sırasıyla; "I. Gök Türk Devleti", "II. Gök Türk Devleti", "Anıtlar Hakkında" ve "Orhun Yazıtları Fotoğrafları" adlarını taşımaktadır. Kitabın ilk bölümünde I. Gök Türk Devleti anlatılmaktadır. "İl Kağan" (devletin hükümdarı) ünvanını alan Bumın ile 542 yılında devlet niteliği için ilk adımlarını atan Gök Türkler, 545 yılında Çinlilerle de diplomatik ilişkiler kurmuşlar ve 552 yılında da bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Bu bölümde, Doğu ve Batı Gök Türk Devletleri ile bu devletler sonrasında gelen fetret dönemine vurgu yapılmaktadır. Yine bu bölümde Gök Türklerin isimlerinin nereden geldiği, efsaneleri, Çinlilerle yaptıkları mücadeleler, I. Gök Türk Devleti'nin en büyük hükümdarı olan Bumın'ın ikinci oğlu Mukan dönemi ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır. Bu dönemde devlet sınırlarının, Kore'den Karadeniz'e, Çin'in ortalarından kuzeyin ıssız derinliklerine kadar ulaştığına da vurgu yapılmıştır. Mukan'ın 572 yılında ölümü sonrasında yerine kardeşi Taspar geçmiştir. Çin imparatorlarına "oğullarım" diyen Taspar'ın stratejik yönetim hataları ve Budizm dinine meylenmesi nedeniyle devletin zor durumda kalmasına vurgu yapılmaktadır. Taht kavgaları sonrasında yönetime gelen İşbara'nın, Çinli casus Ch'ang Sun-sheng'e gerektiğinden fazla değer vermesi sonucunda devlet hanedan üyelerinden Tardu'nun Çin'in de yardımıyla Doğu Gök Türk Devleti'ni kurmasını, İstemi Yabgu da 552'de Gök Türk Devletinin bağımsızlığı ilan edilince batı kanadının

idaresini ele almıştır. 576 yılında ölümüne kadar da başarı ile yönettiği vurgulanan kitapta, ondan sonra yerine oğlu Tardu'nun geçtiği belirtilerek, Tardu'nun 582Den sonra devletin doğusundan ayrılarak bağımsız Batı Gök Trük kağanlığını sürdürdüğü ifade edilmektedir. Ancak 601 yılından sonra Doğu Gök Türk Devletinin iç işlerine karışması ve bir süre onun da kağanı olması ile Çinlilerle karşı karşıya gelmesi, onların hile ve entrikalarıyla büyük bir darbe yediği anlatılmaktadır.

Bu bölümün en son başlığı ‘‘Fetret Dönemi’’dir. Doğu Gök Türk Devleti yıkılınca T’ang İmparatorluğu 679 yılına kadar büyük baskı altında Gök Türk ülkesini idare ettiklerinin vurgulandığı bu bölümde, Türk beyliklerinin yavaş yavaş ayaklanmaya kalkıştıklarına da vurgu yapılmıştır.

Bilge Kağan’ın Vasiyedi adlı kitabın ikinci bölümünü; II. Gök Türk Devleti başlığını taşımaktadır. Bu bölümde; Gök Türk Devlet modeli, bozkır devletinin görünmesi, Gök Türklerin Türk tarihinde neden model olduğu, boyların rolü, Türk ilinin temel unsurları ve tanımı, bağımsızlığın ve vatanın önemi, halkın kağanlara yaptırımları, törenin ve uygulanmasının önemi, kağanlığın temsili, toyun varlığı ve etkisi, merkez yürütme/ayukı, yargı ve hukuki cezalandırma, özel hukuk ile yabancı milletlerin durumu gibi önemli konular anlatılmıştır.

‘‘Anıtlar Hakkında’’ başlıklı üçüncü bölümde ise kitabında başlığı olan Bilge Kağan’ın vasiyeti ve sözlerinin yorumu, Bilge’nin kendini takdimi, hakimiyetinin sınırları, millete tavsiyeler, Çinlilerin karakterleri, milletin vefasızlığı, anıtların dikiliş sebepleri, Türk Devletinin kutsallığı ve sahip olması gereken sınırları, I. Gök Türk Devletinin kuruluşu, sonraki kağanların yanlışları, Çin esareti, istiklalın yeniden kazanılışı, İleriş Kutlug, Kapgan ve devletin Orta Asya’yı yeniden ele geçirişi, Bilge’nin kağan oluşu, Kül Tekin’in başarıları ile Bilge Kağan’ın cenaze töreni bu etkili bir şekilde anlatılmaktadır. Eserin dördüncü bölümünde ise benim de çok önem verdiğim kitabın yazarı Prof. Dr. Ahmet Taşağıl, 7 sayfada, kendi çektiği 10 fotoğraf kullanarak, eseri okuyucu açısından çok daha etkili hale getirmiştir. Eserin muhatabı olan bizler için ‘‘Bilge Kağan’ın Vasiyeti’’ adlı bu kitap, Türk adını ilk defa resmi devlet adı şeklinde kullanarak milletimize ad verme şerefi kazanan Gök Türklerin tarihimizdeki seçkin yerine vurgu yapmıştır. Kitap Bilge Kağan üzerinden dönemin sosyo-politik, ekonomik, antropolojik ve dini-kültürel yaşantısını anlatan bir tarih vesikası olarak görülmelidir. Kitabın bazı bölümlerde olaylara ve isimlere gereksiz geri dönüşlerin olması olumsuz olarak değerlendirsem de özellikle devletin kuruluşu, Bilge Kağan’ın vasiyet ve millete tavsiyeler ile Çinlilerin karakteri maddeleri dikkatimi çeken bölümler olarak yer aldı. Son bölümde yazarın kendi objektifinden kullandığı on fotoğraf da eserin diğer olumlu yönleri olarak dikkat çekmektedir.